

No 99A

**Προσδιορισμός των Τοπικών
Αγορών Εργασίας της Ελλάδος**

του

Προδρόμου-Ιωάννη Κ. Προδρομίδη

Μάιος 2008

Πρόδρομος-Ιωάννης Προδρομίδης

Ερευνητής Β' Βαθμίδος, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
(ΚΕΠΕ)

Διευθ.: Αμερικής 11, 10672 Αθήναι.

Τηλ: 210-3676412. Τηλ/φικά: 210-3611136 και 3630122.

Ηλ.Ταχυδ.: pjprodr@kepe.gr, pj@prodromidis.com .

Η παρούσα Εργασία για Συζήτηση αποτελεί μετάφραση της υπ' αριθμ.

99 που εκκκλοφόρησε τον Απρίλιο του 2008 εις την αγγλική.

Copyright 2008
του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
Αμερικής 11, 106 72 Αθήνα

www.kepe.gr

Οι γνώμες και κρίσεις που περιέχει η εργασία αυτή
είναι του συγγραφέως και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία
γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού
και Οικονομικών Ερευνών.

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) είναι το μεγαλύτερο ερευνητικό ίδρυμα για την οικονομική επιστήμη στη χώρα μας. Ιδρύθηκε το 1959 ως μία μικρή ερευνητική μονάδα με την επωνυμία «Κέντρον Οικονομικών Ερευνών», με βασικό σκοπό την επιστημονική μελέτη των οικονομικών προβλημάτων της Ελλάδας, την ενθάρρυνση των οικονομικών ερευνών και τη συνεργασία με άλλα επιστημονικά ιδρύματα.

Το 1964 το ΚΕΠΕ πήρε τη σημερινή του ονομασία. Τότε του ανατέθηκαν οι εξής πρόσθετες αρμοδιότητες: πρώτον, η κατάρτιση σχεδίων βραχυχρονίων, μεσοχρονίων και μακροχρονίων προγραμμάτων ανάπτυξης, η εκπόνηση σχεδίων προγραμμάτων περιφερειακής και χωροταξικής ανάπτυξης, καθώς και προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που καθορίζει η κυβέρνηση, δεύτερον, η παρακολούθηση και ανάλυση της βραχυπρόθεσμης και μεσοπρόθεσμης εξέλιξης της ελληνικής οικονομίας, καθώς και η κατάρτιση προτάσεων για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων, και τρίτον, η επιμόρφωση νέων οικονομολόγων, ιδιαίτερα σε θέματα προγραμματισμού και οικονομικής ανάπτυξης.

Σήμερα το ΚΕΠΕ επικεντρώνεται στη διεξαγωγή εφαρμοσμένων οικονομικών ερευνών που ενδιαφέρουν την ελληνική οικονομία και με την ιδιότητα του συμβουλευτικού οργάνου του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, από τον οποίο εποπτεύεται, παρέχει στην κυβέρνηση τεχνικές υπηρεσίες σε θέματα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων αυτών εντάσσεται και η δημοσίευση των σειρών: (α) *Μελέτες*, οι οποίες είναι πρωτότυπες εργασίες που διερευνούν συγκεκριμένα επιστημονικά θέματα με σύγχρονες αναλυτικές μεθόδους. (β) *Εκθέσεις*, οι οποίες είναι συνθετικές ερευνητικές εργασίες με κλαδική, περιφερειακή ή εθνική διάσταση και παρουσιάζουν τεκμηριωμένα και συστηματικά τις εξελίξεις, τα προβλήματα, τις δυνατότητες και προοπτικές, καθώς και τις κατευθύνσεις πολιτικής στο ερευνώμενο θέμα. (γ) *Στατιστικές Σειρές*, οι οποίες παρουσιάζουν τα στοιχεία που προκύπτουν κατά τη διαδικασία του ερευνητικού έργου και τα οποία κρίνεται ότι έχουν γενικότερη χρησιμότητα. (δ) *Εργασίες για Συζήτηση*, οι οποίες είναι ερευνητικές εργασίες εν εξελίξει και στοχεύουν στη λήψη εποικοδομητικών σχολίων και γενικότερα συμβάλλουν στην καλλιέργεια του επιστημονικού διαλόγου. (ε) *Ερευνητικές Συνεργασίες*, οι οποίες εκπονούνται από κοινού με άλλα ερευνητικά ιδρύματα ή συναφείς οργανισμούς. Οι εκδόσεις του ΚΕΠΕ από την ίδρυσή του έως σήμερα υπερβαίνουν τις 650.

Το ΚΕΠΕ βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με αντίστοιχα επιστημονικά ιδρύματα του εξωτερικού και ανταλλάσσει εκδόσεις, όπως και απόψεις και πληροφορίες πάνω σε θέματα τρεχουσών οικονομικών εξελίξεων και μεθόδων οικονομικής έρευνας, συμβάλλοντας και με αυτόν τον τρόπο στην προαγωγή της οικονομικής επιστήμης στη χώρα.

Προσδιορισμός των Τοπικών Αγορών Εργασίας της Ελλάδος ♦

Περίληψη

Η εργασία αξιοποιεί τις μετρήσεις ροών των εργαζομένων κατά τη διάρκεια της απογραφής του 2001 (από/προς όλους τους δήμους και κοινότητες της χώρας) προκειμένου να προσδιορίσει τις αγορές εργασίας της Ελλάδος. Ως ένδειξη της λειτουργικής ολοκληρώσεως δύο περιοχών τίθεται η ύπαρξις εισροών ή εκροών εργαζομένων από την μία περιοχή στην άλλη ποσοστού ίσου ή ανωτέρου του 15% του συνολικού. Από τα ευρήματα διαπιστώνεται ότι οι οικονομικές ζώνες των Αθηνών (3,9 εκατ. κατοίκων) και Θεσσαλονίκης (1,1 εκατ. κατοίκων) υπερβαίνουν σε έκταση τα ομώνυμα πολεοδομικά συγκροτήματα κατά 8 και 15 φορές, αντιστοίχως· και από κοινού με τις οικονομικές ζώνες των Πατρών (245 χιλ. κατοίκων) και Ηρακλείου (233 χιλ. κατοίκων) συγκεντρώνουν τον μισό πληθυσμό της χώρας. Άλλοι τριάντα-οκτώ σχηματισμοί/συστάδες αστικών δήμων και προαστίων τους, καθώς και δέκα σχετικά απομονωμένοι δήμοι της τάξεως των 20-184 χιλ. κατοίκων συγκεντρώνουν από κοινού το ένα τέταρτο του πληθυσμού. Ο υπόλοιπος πληθυσμός κατανέμεται σε δέκα μικρότερες συστάδες δήμων/κοινοτήτων και 607 (σχετικά αποκομμένους) μεμονωμένους δήμους/κοινότητες. Η διασπορά των 617 αυτών σχηματισμών προσιδιάζει στο γεωγραφικό ανάγλυφο της χώρας, αλλά διαφοροποιείται αισθητά από τη συμβατική εικόνα των 13 περιφερειών και 54 νομών, στη βάση της οποίας εν πολλοίς διαμορφώνονται οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις της πολιτείας. Ως εκ τούτου, ίσως είναι σκόπιμο το χωρικό επίπεδο ασκήσεως των πολιτικών απασχολήσεως, ανεργίας και κοινωνικής συνοχής να αναπροσαρμοστεί.

♦ Προγενέστερα ευρήματα της εργασίας έχουν παρουσιαστεί στα σεμινάρια του ΚΕΠΕ και του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, καθώς και το πρόσφατο συνέδριο της Μόνιμης Ευρωπαϊκής Επιτροπής Περιφερειακών και Αστικών Στατιστικών του Διεθνούς Συλλόγου Επισήμων Στατιστικών (Διεθνές Στατιστικό Ινστιτούτο). Τα στατιστικά στοιχεία προέρχονται από την ΕΣΥΕ. Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς το προσωπικό της Στατιστικής Υπηρεσίας για την συνεργασία και τις διευκρινήσεις που κατά καιρούς μου παρείχαν. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμμετάσχοντες στα ανωτέρω σεμινάρια και συνέδριο διότι με τις παρατηρήσεις και τα σχόλια τους συνέβαλαν στη βελτίωση της εργασίας. Ευχαριστώ επίσης το προσωπικό της βιβλιοθήκης του ΚΕΠΕ που με ζήλο βοήθησε στη συγκέντρωση της βιβλιογραφίας υπό τις αντίξοες συνθήκες μετακόμισης του οργανισμού. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον καθ. Martin Schuler, εκπρόσωπο της Ελβετίας στην ομάδα εργασίας του ΟΟΣΑ για τους Περιφερειακούς Δείκτες, για την ενημέρωση που μου παρείχε σε θέματα που προηγήθηκαν της συμμετοχής μου στον εν λόγω οργανισμό. Οι κρίσεις και γνώμες που εκφράζονται εδώ καθώς και τα τυχόν σφάλματα είναι αποκλειστικώς δικά μου.

1. Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία εξετάζουμε τη διασπορά και τα όρια των τοπικών αγορών εργασίας ή οικονομικών ζωνών της Ελλάδος και προβαίνουμε στην απεικόνισή τους αξιοποιώντας τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής. Σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική, οι εν λόγω ζώνες προσδιορίζονται (και επαναχαράσσονται συν τω χρόνω) βάσει των καθημερινών ροών/μετακινήσεων των εργαζομένων κατοίκων από τον χώρο κατοικίας στον τόπο εργασίας και αντιστρόφως. Ως εκ τούτου συγκροτούνται από οικισμούς, ενορίες, κοινότητες ή δήμους που όχι μόνο συνδέονται συγκοινωνιακά και σε κάποιο βαθμό συναλλάσσονται, αλλά εν πολλοίς λειτουργούν ως ενιαία αγορά προσφοράς και ζήτησης εργασίας, με αποτέλεσμα να συνδέονται μέσω ενός πλέγματος οικονομικών και κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Για τον λόγο αυτό το «εργαλείο» των οικονομικών ζωνών τυγχάνει αποδοχής στην επιστημονική κοινότητα καθώς και σε κυβερνήσεις του εξωτερικού ως το κατάλληλο χωρικό πλαίσιο (α) διαγνώσεως και αναλύσεως περιφερειακών/τοπικών ανισοτήτων, (β) σχεδιασμού και παρεμβάσεως για τη μείωση της ανεργίας ή την αύξηση της απασχολήσεως και εισοδήματος, καθώς και (γ) διαχύσεως πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων. Σε αντιδιαστολή, η στόχευση των περιφερειακών πολιτικών οικονομικής αναπτύξεως και κοινωνικής συνοχής σε επίπεδα διαφορετικά των πραγματικών οικονομικών ζωνών της χώρας (όπως, λ.χ., οι διοικητικές περιφέρειες ή οι νομοί, που συστήνονται και ανασυστήνονται ως επί το πλείστον με μη-οικονομικά κριτήρια)¹ έχει ως αποτέλεσμα να μετριάζεται η αποτελεσματικότητα των εν λόγω πολιτικών.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, αρκετοί ερευνητές έχουν οριοθετήσει (και επαναπροσδιορίσει) με τη χρήση αλγορίθμων και των ροών/μετακινήσεων των τοπικών εργατικών δυναμικών (από/προς την κατοικία προς/από την εργασία) τις επιμέρους αγορές εργασίας της Μεγάλης Βρετανίας (Smart, 1974· Ball, 1980· Coombes and Openshaw, 1982· Coombes et al., 1986· Office for National Statistics and Coombes, 1998· Coombes et al., 2005), Ιταλίας (Istituto Nazionale di Statistica, 1997), Δανίας (Kristensen, 1998), Ολλανδίας (van der Laan, 1991· van der Laan and Schalke, 2001), Νέας Ζηλανδίας (Papps and Newell,

¹ Από συγκροτήσεως του κράτους, οι εν λόγω σχηματισμοί συγκεράζουν την αναβίωση των ονομασιών και ορίων πολιτειών της αρχαιότητας με γεωγραφικά στοιχεία, υπολείμματα της εμπορικής ζωής

2002), καθώς και ορισμένων περιοχών της Γαλλίας (Schmitt and Henry, 2000) και Ισπανίας (Casado-Díaz, 2000• Popper, 2005• Royuela and Vargas, 2007). Στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρεμφερείς τεχνικές χρησιμοποιούνται για να προσδιοριστούν τα όρια των μητροπολιτικών περιοχών και οι οικονομικές ενδοχώρες των κυριοτέρων εθνικών αστικών κέντρων.² Εν τέλει, η αναγνώριση της χρησιμότητας αυτής της πληροφόρησης στη χάραξη περιφερειακής πολιτικής ώθησε την Eurostat να καλέσει τα κράτη-μέλη να προσδιορίσουν τις τοπικές αγορές εργασίας τους.

Στην Ελλάδα, η ανάγκη προσδιορισμού των ορίων των τοπικών αγορών εργασίας, εντός των οποίων είναι δυνατόν να εφαρμοστούν αναπτυξιακές πολιτικές με συστηματικό τρόπο, έχει διατυπωθεί από τον Ευστρατόγλου (2006). Πάρα τις πρακτικές δυσχέρειες που ο τελευταίος αναφέρει, καταφέραμε στο ΚΕΠΕ την ίδια εποχή (2005-2007) να υπολογίσουμε προσεγγιστικά τις τοπικές αγορές εργασίας της Ελλάδος βάσει του αρχείου των 30 κυριοτέρων μετακινήσεων εργατικού δυναμικού από/προς τους 1034 δήμους/κοινότητες της χώρας που είχε καταγράψει η ΕΣΥΕ. (Η αποσπασματική αυτή βάση δεδομένων προερχόταν από την απογραφή του 2001 και ήτο η μόνη διαθέσιμη στατιστική επί του θέματος). Χάριν οικονομίας, παραλείπουμε τη χρονοβόρα διαδικασία οργάνωσης της μήτρας των παρατηρήσεων και των πειραματισμών με εναλλακτικά «στατιστικά κατώφλια» και κατευθύνσεις ροών.³ Όπως κάθε απόπειρα απόκτησης γνώσεως, η αρχική εξοικείωση τόσο με τα στοιχεία όσο και με τη διαδικασία υπολογισμού δεν είναι εύκολο να αποτιμηθεί.⁴ Στο

προηγούμενων αιώνων, διοικητικές πρακτικές κ.ο.κ.

² Για μια αρκετά κατατοπιστική περιγραφή των μεθόδων που χρησιμοποιούνται από διεθνείς οργανισμούς, ερευνητικές κοινοπραξίες και ειδήμονες στον προσδιορισμό των αστικών αγορών εργασίας, βλ. OECD (2007).

³ Είναι προφανές ότι αναλόγως του κρισίμου κατωτάτου ορίου (10%, 15% ή 20%) που τίθεται ως το ποσοστό των εργαζομένων δημοτών που απασχολούνται σε άλλο δήμο (ή/και ως το ποσοστό των προερχομένων από ένα δήμο στο σύνολο των δημοτών και ετεροδημοτών που εργάζονται σε κάποιο άλλο δήμο) προκειμένου να συμπεράνουμε εάν οι εν λόγω δήμοι απαρτίζουν μια επαρκώς ενοποιημένη αγορά εργασίας, προκύπτουν διαφορετικές χωρικές οριοθετήσεις. Λ.χ., όταν θέσαμε ως όριο, προκειμένου να αθροίσουμε δύο στατιστικές περιοχές, την ύπαρξη (α) εκροής τουλάχιστον του 15% των εργαζομένων κατοίκων της μιας στην άλλη ή/και (β) εισροής τουλάχιστον 15% των εργαζομένων σε αυτή από την άλλη περιοχή, διαπιστώσαμε την ύπαρξη 677 οικονομικών ζωνών.

⁴ Στην προκειμένη περίπτωση, πέραν της συμβολής της αρχικής προσλαμβάνουσας παραστάσεως στην εσωτερική διαδικασία διεύρυνσεως της γνώσεως και ωριμάσεως του ερευνητού (που ενίοτε συμπυκνώνεται στην περιφήμη αναπήδηση και αναφώνηση του Αρχιμήδους), θεωρούμε σκόπιμο να καταθέσουμε ότι η αρχική «επένδυση» απέδωσε χάρη και σε μια δεύτερη διαδικασία, την αφετηρία της οποίας τοποθετούμε σε μια ημερίδα του ΟΟΣΑ (Πάρισι, 27 Νοεμβρίου 2006). Κατά τη διάρκειά της, ακαδημαϊκοί, ερευνητές, εκπρόσωποι κυβερνήσεων και στατιστικών υπηρεσιών είχαν την ευκαιρία να καταθέσουν τα ευρήματα και τους προβληματισμούς τους αναφορικά με τους ορισμούς και τις μεθοδολογίες προσδιορισμού των μητροπολιτικών περιοχών. Αυτό έδωσε την ευκαιρία σε αρκετούς εκ των παρευρισκομένων να προβούμε σε μια γόνιμη ανταλλαγή απόψεων κατά τις επόμενες ημέρες και μήνες, να αντιληφθούμε ότι, παρά τις διαφορετικές αφετηρίες και την αρχική εντύπωση που

διάστημα που μεσολάβησε τα ευρήματα των προσεγγιστικών υπολογισμών μας (οι χωρικές ενότητες) εισήχθησαν ως μεταβλητές σε οικονομετρικές αναλύσεις προκειμένου να συνταχθούν προτάσεις οικονομικής αναπτύξεως και κοινωνικής συνοχής προς την Πολιτεία, και σε μια περίπτωση ορισμένα αποτελέσματα κυκλοφορήσαν σε πιο απλή μορφή χάριν ευρύτερης ενημέρωσης και προβληματισμού (Προδρομίδης, 2008). Εν τούτοις, η διάθεση στις αρχές του 2008 από την ΕΣΥΕ όλων των στατιστικών δεδομένων επέτρεψε τον αρτιότερο προσδιορισμό των ορίων.

Στα τρία τμήματα που ακολουθούν περιγράφεται η μέθοδος προσδιορισμού των οικονομικών ζωνών (τμήμα 2), παρουσιάζονται τα νέα ευρήματα (τμήμα 3) και διατυπώνονται ορισμένα συμπεράσματα (τμήμα 4). Ελπίζεται ότι ο προσδιορισμός του ενδεδειγμένου χωρικού πλαισίου προσέγγισης των θεμάτων απασχόλησης-ανεργίας και οικονομικής δραστηριότητας προάγει την επιστημονική συζήτηση όσον αφορά στη λειτουργική συγκρότηση της χώρας και συμβάλλει στην ορθότερη αντιμετώπιση σημαντικών χρονίων προβλημάτων της κοινωνίας μας.

2. Η μεθοδολογία προσδιορισμού των ορίων των τοπικών αγορών εργασίας

Όπως προαναφέραμε, σε αρκετές χώρες οι στατιστικές υπηρεσίες, οι ερευνητικές κοινοπραξίες και οι ενδιαφερόμενοι ερευνητές προσδιορίζουν (και επαναπροσδιορίζουν) με τη χρήση αλγορίθμων τα χωρικά όρια των οικονομικών ζωνών των εθνικών πρωτευουσών και άλλων σημαντικών αστικών κέντρων και, σε ορισμένες περιπτώσεις, το σύνολο των επιμέρους, τοπικών αγορών εργασίας. Η τεχνική που ακολουθείται έχει ως εξής:

Πρώτα, ενσωματώνονται (επί χάρτου) σε κάποιον οικιστικό πυρήνα γειτονικές οικιστικές μονάδες εφόσον (α) ο λόγος του αριθμού των εργαζομένων κατοίκων της περιοχής Α που πηγαινοέρχεται σε μια άλλη περιοχή Β προκειμένου να εργαστούν προς το σύνολο των εργαζομένων κατοίκων της περιοχής Α, υπερβαίνει κάποιο

ενδεχομένως αποκομίσαμε ο ένας από τον άλλο, ίσως κινούμασταν προς την ίδια κατεύθυνση. Η διαπίστωση επανελήφθη στις επίσημες συνεδριάσεις του οργανισμού και ορισμένοι εξ αυτών που υπηρετούσαν σε θέσεις θέσεις-κλειδιά διείδαν τις δυνατότητες. Μέσω της διαδικασίας των συγκοινωνούντων δοχείων ωρίμασε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το αίτημα της πληρέστερης εκτίμησης των οικονομικών ζωνών των κρατών-μελών. Προσφάτως, δε, εξητήθη από τις στατιστικές υπηρεσίες των κρατών-μελών να προβούν στις δέουσες ενέργειες. Η εξέλιξη αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα ολοκλήρωσεως της έρευνάς μας.

κρίσιμο μέγεθος (κατώφλι)· ή/και (β) ο λόγος του αριθμού των εργαζομένων που μεταβαίνει σε μια περιοχή Α από μια άλλη περιοχή Β προς το σύνολο των (εντοπίων και μη) εργαζομένων στην περιοχή Α, υπερβαίνει κάποιο κρίσιμο μέγεθος. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται μεταξύ του (διαδοχικώς) διευρυνόμενου πυρήνος και των υπολοίπων οικιστικών μονάδων, έως ότου διαπιστωθεί ότι οι ροές των ατόμων των ανεντάχτων οικιστικών μονάδων προς/από την συνάθροιση που απαρτίζει την οικονομική ζώνη του πυρήνα είναι χαμηλές ή ανύπαρκτες. Εξυπακούεται ότι όσες οικιστικές μονάδες δεν περιλαμβάνονται στην εν λόγω οικονομική ζώνη αποτελούν ή υπάγονται σε διαφορετικές αγορές εργασίας. Κατά τον ίδιο τρόπο εξετάζονται οι υπόλοιπες οικιστικές μονάδες ανά την επικράτεια. Πάντως, τόσο ο τύπος της οικιστικής μονάδας (ενορία, δήμος κ.ο.κ.) όσο και το κρίσιμο μέγεθος που επιλέγεται ως κριτήριο ενδέχεται να ποικίλλουν από χώρα σε χώρα (Casado-Díaz and Coombes, 2005). Σε υπερεθνικό επίπεδο, η Eurostat επιχειρεί να προσδιορίσει τις οικονομικές ζώνες των μητροπολιτικών και κυριοτέρων αστικών κέντρων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως βάσει των 30 κυριοτέρων ροών του εργατικού δυναμικού των προαστίων και των περιχώρων τους προς τον πυρήνα (μέχρι πρότινος δεν είχε πρόσβαση στις μεσαίου και μικρού μεγέθους ροές των δήμων/κοινοτήτων) χρησιμοποιώντας το στενό κατώφλι του 20% και επιχειρώντας να κατέλθει στο ευρύτερο κατώφλι του 15% όπου η διαδικασία καθίσταται πιο επίπονη.

Στην παρούσα ανάλυση χρησιμοποιούμε τις ίδιες οικιστικές μονάδες που διαθέτει η Eurostat, δηλαδή δήμους και κοινότητες, βελτιώνοντας τη διαδικασία προσδιορισμού των ορίων των οικονομικών ζωνών με (α) την εξέταση των ροών όχι μόνο προς τη μία κατεύθυνση (προς τους μεγάλους αστικούς δήμους) αλλά και προς την αντίθετη, (β) την επέκταση της διαδικασίας σε όλη η επικράτεια και (γ) τη συστηματική αξιοποίηση του κριτηρίου του 15%. Παρά την αυξημένη πολυπλοκότητα του εγχειρήματος ελπίζεται ότι με τον τρόπο αυτό αποτυπώνεται πληρέστερα η οικονομική αλληλεξάρτηση (ή η σχετική απομόνωση) των τοπικών κοινωνιών. Το οιονεί προβληματικό ενδεχόμενο της ταυτόχρονης υπαγωγής κάποιας περιοχής σε διαφορετικές οικονομικές ζώνες αναφέρεται μόνο σε δύο περιπτώσεις και επιλύεται μάλλον πειστικά.⁵ Η χωρική συνέχεια των ζωνών αποτελεί τον κανόνα.⁶ Σε

⁵ Η μια περίπτωση αφορά στην υπαγωγή του δήμου Αυλίδος στην οικονομική ζώνη των Αθηνών (ικανοποιεί το κατώφλι του 20%) ή της Χαλκίδος (ικανοποιεί το κατώφλι του 15%). Η άλλη αφορά στην υπαγωγή του δήμου Δημητρίου Υψηλάντου στην οικονομική ζώνη της Κοζάνης ή της Πτολεμαΐδος (ικανοποιεί τα κατώφλια του 20% και 15%, αντιστοίχως). Αν και το ζήτημα λύεται μέσω

τελική ανάλυση, διαπιστώνουμε την ύπαρξη 667 τοπικών αγορών εργασίας.

Προκειμένου να διευκολύνουμε τον αναγνώστη με τη ροή του κειμένου παραθέτουμε τα ονόματα των επιμέρους δήμων και κοινοτήτων που απαρτίζουν τις ευρύτερες οικονομικές ζώνες στις υποσημειώσεις. Η χρήσις ορθίων χαρακτήρων δηλώνει ενσωμάτωση βάσει του κριτηρίου του 20% και η χρήσις πλαγίων χαρακτήρων δηλώνει ενσωμάτωση βάσει του κριτηρίου του 15%.

3. Οι τοπικές αγορές εργασίας

Ως σημαντικότερες τοπικές αγορές εργασίας διακρίνουμε αυτές των Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Πατρών, Ηρακλείου, Λαρίσης, Βόλου και Ιωαννίνων. Όλες απαρτίζονται από πυκνοκατοικημένους και αραιοκατοικημένους δήμους/κοινότητες, τους οποίους και απεικονίζουμε στον Χάρτη 1 με χρώμα μαύρο και γκρι αντιστοίχως. Πιο συγκεκριμένα:

- Η αγορά εργασίας Αθηνών-Πειραιώς φαίνεται να αποτελείται από 120 δήμους και κοινότητες,⁷ με συνολική έκταση 3.608 τ.χλμ. (ήτοι το 2,7% της επικρατείας) και πληθυσμό 3,887 εκατ. κατοίκων (το 35,6% του πληθυσμού της χώρας σύμφωνα με την απογραφή), με αποτέλεσμα να καταλαμβάνει οκταπλάσια έκταση και 600 χιλιάδες περισσότερους κατοίκους από ό,τι το ομώνυμο πολεοδομικό συγκρότημα.

της διαδικασίας του αλγορίθμου (με τις δύο περιοχές να εντάσσονται από τον «πρώτο γύρο» βάσει του κριτηρίου του 20%), αυτό επιβεβαιώνεται από τη σύγκριση των οικονομετρικών αποτελεσμάτων που εμφανίζουν οι συναρτήσεις ανδρικής και γυναικείας απασχολήσεως, ανεργίας και αποχής από την αγορά εργασίας υπό εναλλακτικές ταξινομήσεις των δύο δήμων.

⁶ Εξαιρέση αποτελούν οι κοινότητες Λιβαδίων, Καλεντζίου και Προμαχώνας που φέρονται να ενσωματώνονται στις αγορές εργασίας της Θεσσαλονίκης, Πατρών και Σερρών, αντιστοίχως. Είναι προφανές ότι τα ακανόνιστα περιγράμματα των δημοτικών ή κοινοτικών σχηματισμών (που οφείλονται στο εδαφικό ανάγλυφο, ιστορικούς-πολιτικούς λόγους κ.ο.κ.) ευνοούν την ύπαρξη μικρών ασυνεχειών στον χάρτη. Συγχρόνως, η ύπαρξις οδικής συνδέσεως μεταξύ των οικονομικών κέντρων δύο δήμων/κοινοτήτων, που στον χάρτη εμφανίζονται να μη γειτνιάζουν (καθότι τμήμα της οδού διέρχεται από κάποιο τμήμα άλλου δήμου), επιτρέπει τη δημιουργία σημαντικών ροών μεταξύ τους. Εάν το οικονομικό κέντρο του παρεμβαλλομένου δήμου ευρίσκεται πιο μακριά ή στερείται καλής συνδέσεως ή το εργατικό δυναμικό του είναι προσανατολισμένο σε διαφορετικές δραστηριότητες, τότε ο δείκτης οικονομικής ενοποίησης του εν λόγω δήμου με τους ομόρους δήμους/κοινότητες θα εμφανίζεται ως χαμηλός.

⁷ Περιλαμβάνει το σύνολο της χερσονήσου της Αττικής (ο δήμος *Μεγαρέων* ενσωματώνεται βάσει του κριτηρίου του 15%) και την Σαλαμίνα (ήτοι τους νομούς Αθηνών, Ανατολικής και Δυτικής Αττικής, καθώς και το 16,1% της εκτάσεως και το 93,5% του πληθυσμού του νομού Πειραιώς), καθώς και τους δήμους Δερβενοχωρίων, Οινοφύτων, Σχηματαρίου, Τανάγρας (ήτοι το 15,6% της εκτάσεως και το 17,1% του πληθυσμού του νομού Βοιωτίας) και Αυλίδος (ήτοι το 2,9% της εκτάσεως και 3,7% του πληθυσμού του νομού Ευβοίας).

- Η αγορά εργασίας της Θεσσαλονίκης αποτελείται από 45 δήμους και κοινότητες,⁸ με συνολική έκταση 4.228 τ.χλμ. (ήτοι το 3,2% της επικρατείας) και πληθυσμό 1,090 εκατ. κατοίκων (το 10,0% του πληθυσμού της χώρας), με αποτέλεσμα να καταλαμβάνει 15-πλάσια έκταση και 312 χιλιάδες περισσότερους κατοίκους από ό,τι το ομώνυμο πολεοδομικό συγκρότημα.
- Οι αγορές εργασίας των Πατρών (245 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 1.261 τ.χλμ.),⁹ Ηρακλείου (233 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 1.198 τ.χλμ.),¹⁰ Λαρίσης (184 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 1.668 τ.χλμ.),¹¹ Βόλου (154 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 822 τ.χλμ.),¹² Ιωαννίνων (131 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 2.274 τ.χλμ.)¹³ από κοινού καταλαμβάνουν το 5,4% της συνολικής εκτάσεως και κατοικούνται από το 8,7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.¹⁴

Επίσης διακρίνουμε τριάντα πέντε αγορές εργασίας και οκτώ πιο αποκομμένους δήμους με πληθυσμούς μεταξύ των 20 και 115 χιλιάδων κατοίκων:

⁸ Περιλαμβάνει τους δήμους Θεσσαλονίκης, Αγ. Αθανασίου, Αγ. Παύλου, Αμπελοκήπων, Αξίου, Ασσήρου, Βασιλικών, Βερτίσκου, Εγνατίας, Ελευθερίου-Κορδελιού, Επανομής, Ευόσμου, Εχεδόρου, Θερμαϊκού, Θέρμης, Καλαμαριάς, Καλλιθέας, Καλλινδοίων, Κορωνείας, Κουφαλιών, Λαγκαδά, Λαχανά, Μενεμένης, Μίκρας, Μυγδονίας, Νεαπόλεως, Νέας Μηχανιώνας, Πανοράματος, Πολίχνης, Πυλαίας, Σοχού, Σταυρουπόλεως, Συκεών, Τριανδρίας, Χαλκηδόνας, Χαλάστρας, Χορτιάτη, Ωραιοκάστου, τις κοινότητες Νέας Ευκαρπίας, Πευκών (ήτοι το 83,5% της εκτάσεως και το 98,0% του πληθυσμού του νομού Θεσσαλονίκης)· τους δήμους Γαλλικού, Πικρολίμνης, την κοινότητα Λιβαδιών (ήτοι το 23,8% της εκτάσεως και το 16,8% του πληθυσμού του νομού Κιλκίς)· τους δήμους Ανθεμούντος, Καλλικρατείας (ήτοι το 11,0% της εκτάσεως και το 13,1% του νομού Χαλκιδικής). Συνολικά πρόκειται για το 21,8% της εκτάσεως και το 58,1% του πληθυσμού της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

⁹ Περιλαμβάνει τους δήμους Πατρέων, Βραχναϊκών Δύμης, Ερινεού, Λαρισσού, Μεσσάτιδος, Παραλίας, Ρίου, Φαρρών, Ωλενίας και τις κοινότητες Καλεντζίου, Λεοντίου (ήτοι το 38,5% της εκτάσεως και 76,9% του πληθυσμού του νομού Αχαΐας).

¹⁰ Περιλαμβάνει τους δήμους Ηρακλείου, Αγ. Βαρβάρας, Αρχανών, Γαζίου, Γοργοαΐνης, Γουβών, Επισκοπής, Θραψανού, Καστελλίου, Κρουσώνα, Μαλίων, Νέας Αλικαρνασσού, Νίκου Καζαντζάκη, Τεμένους, Τετραχωρίου, Τυλίσου, Χερσονήσου (ήτοι το 45,4% της εκτάσεως και 80,1% του πληθυσμού του νομού Ηρακλείου).

¹¹ Περιλαμβάνει τους δήμους Λαρίσης, Αμπελώνος, Γιάννουλης, Γόννων, Κοιλιάδος, Κραννώνος, Μακρυχωρίου, Νέσσωνος, Νικαίας, Πλατοκάμπου και την κοινότητα Αμπελακίων (ήτοι το 31,0% της εκτάσεως και 65,2 % του πληθυσμού του νομού Λαρίσης).

¹² Περιλαμβάνει τους δήμους Βόλου, Αγριάς, Αισωνίας, Αρτέμιδος, Ιολκού, Κάρλας, Νέας Αγχιάλου, Νέας Ιωνίας, Πορταριάς, Φερών και την κοινότητα Μακρινίτης (ήτοι το 31,2% της εκτάσεως και 75,2 % του πληθυσμού του νομού Μαγνησίας).

¹³ Περιλαμβάνει τους δήμους Ιωαννιτών, Αγ. Δημητρίου, Ανατολής, Ανατολικού Ζαγορίου, Άνω Πωγωνίου, Δελβινακίου, Δωδώνης, Εκάλης, Ευρυμενών, Ζίτσης, Καλπακίου, Μπιζανίου, Παμβώτιδος, Πασαρώνας, Περάματος και τις κοινότητες Νήσου Ιωαννίνων, Πωγωνιανής (ήτοι το 41,4% της εκτάσεως και 81,4 % του πληθυσμού του νομού Ιωαννίνων).

¹⁴ Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική ζώνη Πατρών περιλαμβάνει το 2,2% του πληθυσμού και το 0,9% της εκτάσεως της χώρας, η αντίστοιχη του Ηρακλείου το 2,1% του πληθυσμού και το 0,9% της εκτάσεως, της Λαρίσης το 1,7% του πληθυσμού και το 1,3% της εκτάσεως, του Βόλου το 1,3% του πληθυσμού και το 0,6% της εκτάσεως, και των Ιωαννίνων το 1,2% του πληθυσμού και το 1,7% της εκτάσεως της χώρας.

- Οι αγορές εργασίας των Χανίων (115 χιλ. κατοίκων, 791 τ.χλμ.),¹⁵ Ρόδου (109 χιλ. κατοίκων, 794 τ.χλμ.),¹⁶ Χαλκίδος (98 χιλ. κατοίκων, 757 τ.χλμ.),¹⁷ Τρικάλων (82 χιλ. κατοίκων, 563 τ.χλμ.),¹⁸ Καλαμάτας (81 χιλ. κατοίκων, 526 τ.χλμ.),¹⁹ Σερρών (80 χιλ. κατοίκων, 659 τ.χλμ.),²⁰ Καβάλας, Κερκύρας, Κοζάνης (74 χιλ. κατοίκων εκάστη· εκτάσεως 351, 283 και 1.198 τ.χλμ., αντιστοίχως),²¹ Λαμίας (73 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 774 τ.χλμ.),²² Κορίνθου (71 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 561 τ.χλμ.),²³ Αργινίου (70 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 298 τ.χλμ.),²⁴ Κομοτηνής (69 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 922 τ.χλμ.).²⁵ Τα πυκνοκατοικημένα και αραιοκατοικημένα τμήματά τους απεικονίζονται στον Χάρτη 1 με χρωματισμούς σκούρου και ανοιχτού μωβ, αντιστοίχως.
- Οι αγορές εργασίας της Ξάνθης, Δράμας (67 χιλ. κατοίκων εκάστη· εκτάσεως 475 και 1.935 τ.χλμ., αντιστοίχως),²⁶ Κατερίνης (63 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 120 τ.χλμ.),²⁷ Βεροίας (61 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 358 τ.χλμ.),²⁸ Αλεξανδρουπόλεως

¹⁵ Περιλαμβάνει τους δήμους Χανίων, Ακρωτηρίου, Αρμένων, Βάμου, Ελευθερίου Βενιζέλου, Θέρισου, *Κεραμίων*, *Μουσούρων*, Νέας Κυδωνίας, *Πλατανιά*, Σούδας, Φρε (ήτοι το 33,3% της εκτάσεως και 58,1 % του πληθυσμού του νομού Χανίων).

¹⁶ Περιλαμβάνει τους δήμους Ρόδου, *Αρχαγγέλου*, Αφάντου, Ιαλυσού, Καλλιθέας, Καμείρου, *Λινδίων*, Πεταλούδων (ήτοι το 29,2% της εκτάσεως και 58,1% του πληθυσμού του νομού Δωδεκανήσου).

¹⁷ Περιλαμβάνει τους δήμους Χαλκιδικίων, *Αμαρυνθίων*, Ανηθδώνος, *Διρφύων*, *Αηλιαντίων*, Νέας *Αρτάκης* (ήτοι το 18,2% της εκτάσεως και 47,4 % του πληθυσμού του νομού Ευβοίας).

¹⁸ Περιλαμβάνει τους δήμους Τρικκαίων, *Γόμφων*, *Εστιαιώτιδος*, *Καλλιδένδρου*, Μεγάλων Καλυβίων, *Παλαιοκάστρου*, Πιαλείων, *Φαλωρείας* (ήτοι το 16,6% της εκτάσεως και 61,5 % του πληθυσμού του νομού Τρικάλων).

¹⁹ Περιλαμβάνει τους δήμους Καλαμών, Αρφαρών, Άριος, Θουρίας, Μεσσήνης (ήτοι το 17,6% της εκτάσεως και 48,5 % του πληθυσμού του νομού Μεσσηνίας).

²⁰ Περιλαμβάνει τους δήμους Σερρών, Εμμανουήλ Παππά, Λευκώνα, *Σκουτάρεως* και την κοινότητα Προμαχώνας (ήτοι το 16,6% της εκτάσεως και 41,3 % του πληθυσμού του νομού Σερρών).

²¹ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει τους δήμους Καβάλας, *Φιλίππων* (ήτοι το 16,8% της εκτάσεως και 52,4% του πληθυσμού του νομού Καβάλας)· η δεύτερη περιλαμβάνει τους δήμους Κερκυραίων, *Αγ.Γεωργίου*, Αχιλλείων, Παλαιοκαστριτών, Παρελίων, Φαιάκων και την κοινότητα *Μαθρακίου* (ήτοι το 44,2% της εκτάσεως και 66,5% του πληθυσμού του νομού Κερκύρας)· η τρίτη περιλαμβάνει τους δήμους Κοζάνης, Αιανής, *Βελβεντού*, Δημητρίου Υψηλάντου, Ελιμείας, Ελλησπόντου (ήτοι το 33,3% της εκτάσεως και 47,9% του πληθυσμού του νομού Κοζάνης).

²² Περιλαμβάνει τους δήμους Λαμιέων, *Γοργοποτάμου*, *Στυλίδος* (ήτοι το 17,4% της εκτάσεως και 43,1% του πληθυσμού του νομού Φθιώτιδος).

²³ Περιλαμβάνει τους δήμους Κορινθίων, *Αγ. Θεοδώρων*, *Άσσου-Λεχαιού*, *Λουτρακίου-Περαχώρας*, *Σαρωνικού* (ήτοι το 24,4% της εκτάσεως και 49,0% του πληθυσμού του νομού Κορινθίας).

²⁴ Περιλαμβάνει τους δήμους Αργινίου, *Θεσσιέων*, *Νεαπόλεως* (ήτοι το 5,5% της εκτάσεως και 31,7% του πληθυσμού του νομού Αιτωλοακαρνανίας).

²⁵ Περιλαμβάνει τους δήμους Κομοτηνής, *Αγείρου*, *Μαρωνείας*, *Νέου Σιδηροχωρίου* (ήτοι το 36,1% της εκτάσεως και 61,8 % του πληθυσμού του νομού Ροδόπης).

²⁶ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει τους δήμους Ξάνθης, *Αβδήρων*, *Βιστωνίδος* (ήτοι το 26,4% της εκτάσεως και 65,4 % του πληθυσμού του νομού Ξάνθης)· η δεύτερη περιλαμβάνει τους δήμους Δράμας, *Νικηφόρου*, Παρανεστίου, Σιταγρών και την κοινότητα Σιδηρονέρου (ήτοι το 55,8% της εκτάσεως και 65,8 % του πληθυσμού του νομού Δράμας).

²⁷ Περιλαμβάνει τους δήμους Κατερίνης, Παραλίας (ήτοι το 7,8% της εκτάσεως και 50,0% του πληθυσμού του νομού Πιερίας).

(56 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 807 τ.χλμ.),²⁹ Καρδίτσης, Τριπόλεως (54 χιλ. κατοίκων εκάστη, εκτάσεως 497 και 1.582 τ.χλμ., αντιστοίχως),³⁰ Καστοριάς (50 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 1.270 τ.χλμ.).³¹ Τα πυκνοκατοικημένα και αραιοκατοικημένα τμήματά τους απεικονίζονται στον Χάρτη 1 με ερυθρές και ροζ αποχρώσεις, αντιστοίχως.

- Οι αγορές εργασίας της Ρεθύμνης, Άρτης (48 χιλ. κατοίκων· εκτάσεως 495 και 441 τ.χλμ., αντιστοίχως),³² Πτολεμαΐδος (48 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 761 τ.χλμ.),³³ Χίου (46 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 474 τ.χλμ.),³⁴ Μυτιλήνης (41 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 188 τ.χλμ.)³⁵ και της νήσου Ζακύνθου (39 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 407 τ.χλμ.). Τα πυκνοκατοικημένα και αραιοκατοικημένα τμήματά τους αποδίδονται στον Χάρτη 1 με σκούρο και ανοιχτό καφετί, αντιστοίχως.
- Οι αγορές εργασίας του Αιγίου (35 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 237 τ.χλμ.),³⁶ Κιλκίς, Θηβών (29 χιλ. κατοίκων· εκτάσεως 475 και 495 τ.χλμ., αντιστοίχως),³⁷ Σπάρτης (26 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 518 τ.χλμ.),³⁸ Λεβαδειάς, Κω (24 χιλ. κατοίκων· εκτάσεως 322 και 129 τ.χλμ., αντιστοίχως),³⁹ Φλωρίνης (23 χιλ. κατοίκων,

²⁸ Περιλαμβάνει τους δήμους Βεροίας, *Αποστόλου Παύλου, Δοβρά* (ήτοι το 25,0% της εκτάσεως και 43,0% του πληθυσμού του νομού Ημαθίας).

²⁹ Περιλαμβάνει τους δήμους Αλεξανδρουπόλεως, Τραϊανουπόλεως (ήτοι το 19,0% της εκτάσεως και 37,8% του πληθυσμού του νομού Έβρου).

³⁰ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει τους δήμους Καρδίτσης, *Ιτάμου, Κάμπου, Μητροπόλεως* (ήτοι το 19,3% της εκτάσεως και 45,1% του πληθυσμού του νομού Καρδίτσης)· η δεύτερη περιλαμβάνει τους δήμους Τριπόλεως, *Βαλτετσίου, Κορυθίου, Μαντινείας, Μεγαλοπόλεως, Τεγέας, Φαλαισίας, Φαλάνθου* (ήτοι το 35,8% της εκτάσεως και 58,9% του πληθυσμού του νομού Αρκαδίας).

³¹ Περιλαμβάνει τους δήμους Καστοριάς, Αγ. Αναργύρων, Αγ. Τριάδος, *Αλιάκμονος, Ίωνος Δραγούμη, Κλεισούρας, Κορεστίων, Μακεδνών, Νεστορίου, Ορεστίδος* και την κοινότητα *Γράμμου* (ήτοι το 74,5% της εκτάσεως και 93,0% του πληθυσμού του νομού Καστοριάς).

³² Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει τους δήμους Ρεθύμνης, Αρκαδίου, Νικηφόρου Φωκά, *Συβρίτου* (ήτοι το 33,1% της εκτάσεως και 60,6% του πληθυσμού του νομού Ρεθύμνης)· η δεύτερη περιλαμβάνει τους δήμους Αρταίων, Βλαχέρνας, *Κομποτίου, Ξηροβουνίου, Πέτα, Φιλοθέης* (ήτοι το 29,4% της εκτάσεως και 64,5% του πληθυσμού του νομού Άρτης).

³³ Περιλαμβάνει τους δήμους Πτολεμαΐδος, Αγ. Παρασκευής, *Βερμίου, Μουρικίου* και την κοινότητα Βλάστης (ήτοι το 21,1% της εκτάσεως και 30,2% του πληθυσμού του νομού Κοζάνης).

³⁴ Περιλαμβάνει τους δήμους Χίου, Αγ. Μηνά, Ιωνίας, Καμποχώρων, *Καρδαμύλων, Ομηρουπόλεως* (ήτοι το 52,2% της εκτάσεως και 86,5% του πληθυσμού του νομού Χίου).

³⁵ Περιλαμβάνει τους δήμους Μυτιλήνης, *Λουτροπόλεως Θέρμης* (ήτοι το 8,7% της εκτάσεως και 38,2% του πληθυσμού του νομού Λέσβου).

³⁶ Περιλαμβάνει τους δήμους Αιγίου, Συμπολιτείας (ήτοι το 7,2% της εκτάσεως και 11,0% του πληθυσμού του νομού Αχαΐας).

³⁷ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει τους δήμους Κιλκίς, Χέρσου (ήτοι το 16,6% της εκτάσεως και 33,7% του πληθυσμού του νομού Κιλκίς)· η δεύτερη περιλαμβάνει τους δήμους Θηβαίων, *Πλαταιών* (ήτοι το 16,8% της εκτάσεως και 23,1% του πληθυσμού του νομού Βοιωτίας).

³⁸ Περιλαμβάνει τους δήμους Σπάρτης, Μυστρά, *Οινούντος* (ήτοι το 14,2% της εκτάσεως και 27,5% του πληθυσμού του νομού Λακωνίας).

³⁹ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει τους δήμους Λεβαδέων, *Χαιρωνείας* (ήτοι το 10,9% της εκτάσεως και 19,4% του πληθυσμού του νομού Βοιωτίας)· η δεύτερη περιλαμβάνει τους δήμους Κω, *Δικαίου* (ήτοι το 4,7% της εκτάσεως και 12,7% του πληθυσμού του νομού Δωδεκανήσου).

εκτάσεως 362 τ.χλμ.),⁴⁰ Ναυπάκτου (21 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 211 τ.χλμ.)⁴¹ απεικονίζονται στον Χάρτη 1 με μπλε. Σε αντιδιαστολή, οι δήμοι Πύργου (36 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 171 τ.χλμ.),⁴² Γιαννιτσών, Αμαλιάδος (32 χιλ. κατοίκων· εκτάσεως 209 και 252 τ.χλμ., αντιστοίχως),⁴³ Άργους (30 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 138),⁴⁴ Εδέσσης (26 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 322 τ.χλμ.),⁴⁵ Ιεράπετρας (24 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 398 τ.χλμ.),⁴⁶ Ναούσης, Ορεστιάδος (22 χιλ. κατοίκων· εκτάσεως 301 και 263 τ.χλμ., αντιστοίχως)⁴⁷ χαρακτηρίζονται από συγκριτικά υποδεέστερα ποσοστά ροών/αλληλεξαρτήσεως μεταξύ των τοπικού εργατικού δυναμικού και αυτού των γειτονικών δήμων/κοινοτήτων, οπότε συνάγουμε ότι αποτελούν μάλλον αυτόνομες αγορές εργασίας. Απεικονίζονται στον Χάρτη 1 με δύο σκουρο-πράσινες αποχρώσεις.

Η πλειονότητα των δημοτικών/κοινοτικών σχηματισμών είναι μικρού πληθυσμιακού μεγέθους.

(α) Σε ορισμένες περιπτώσεις οι ροές των τοπικών πληθυσμών μαρτυρούν την ύπαρξη δέκα ακόμα δια-δημοτικών αγορών εργασίας: της Σύρου (σχεδόν 20 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 102 τ.χλμ.),⁴⁸ Αλιβερίου, Γρεβενών (19 χιλ. κατοίκων· εκτάσεως 510 και 889 τ.χλμ., αντιστοίχως),⁴⁹ Αργοστολίου (18 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 266 τ.χλμ.),⁵⁰ Χρυσουπόλεως, Ηγουμενίστης (17 χιλ. κατοίκων· εκτάσεως 565 και 169 τ.χλμ., αντιστοίχως),⁵¹ Αμφίσσης (15 χιλ. κατοίκων,

⁴⁰ Περιλαμβάνει τους δήμους Φλωρίνης, Περάσματος (ήτοι το 18,8% της εκτάσεως και 42,3 % του πληθυσμού του νομού Φλωρίνης).

⁴¹ Περιλαμβάνει τους δήμους Ναυπάκτου, *Αντιρρίου* (ήτοι το 3,9% της εκτάσεως και 9,4 % του πληθυσμού του νομού Αιτωλοακαρνανίας).

⁴² Περιλαμβάνει το 6,2% της εκτάσεως και 9,4 % του πληθυσμού του νομού Ηλείας.

⁴³ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει το 8,3% της εκτάσεως και 22,1% του πληθυσμού του νομού Πέλλης· η δεύτερη περιλαμβάνει το 9,1% της εκτάσεως και 17,2% του πληθυσμού του νομού Ηλείας.

⁴⁴ Περιλαμβάνει το 6,8% της εκτάσεως και 28,8% του πληθυσμού του νομού Αργολίδος.

⁴⁵ Περιλαμβάνει το 12,9% της εκτάσεως και 17,8% του πληθυσμού του νομού Πέλλης.

⁴⁶ Περιλαμβάνει το 21,8% της εκτάσεως και 31,3% του πληθυσμού του νομού Λασιθίου.

⁴⁷ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει το 19,1% της εκτάσεως και 15,6% του πληθυσμού του νομού Ημαθίας· η δεύτερη το 6,2% της εκτάσεως και 14,7% του πληθυσμού του νομού Έβρου.

⁴⁸ Περιλαμβάνει τους δήμους Ερμούπολεως, Άνω Σύρου, Ποσειδωνίας (ήτοι το 4,2% της εκτάσεως και 18,0 % του πληθυσμού του νομού Κυκλάδων).

⁴⁹ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει τους δήμους Ταμιναίων, *Αυλώνος*, *Δυστίων* (ήτοι το 12,2% της εκτάσεως και 9,4% του πληθυσμού του νομού Ευβοίας)· η δεύτερη περιλαμβάνει τους δήμους Γρεβενών, *Θεοδώρου Ζιάκα*, *Κοσμά Αιτωλού* και τις κοινότητες Αβδέλλας, Φιλιππαιών (ήτοι το 38,7% της εκτάσεως και 59,7% του πληθυσμού του νομού Γρεβενών).

⁵⁰ Περιλαμβάνει τους δήμους Αργοστολίου, Λειβαθούς και την κοινότητα Ομαλών (ήτοι το 29,4% της εκτάσεως και 48,1 % του πληθυσμού του νομού Κεφαλληνίας και Ιθάκης).

⁵¹ Εξ αυτών, η πρώτη περιλαμβάνει τους δήμους Χρυσουπόλεως, Ορεινού (ήτοι το 27,0% της εκτάσεως και 11,9% του πληθυσμού του νομού Καβάλας)· η δεύτερη περιλαμβάνει τους δήμους

εκτάσεως 343 τ.χλμ.),⁵² Λευκάδος (14 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 121 τ.χλμ.),⁵³ Διστόμου (9 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 285 τ.χλμ.)⁵⁴ και νοτίου Τήνου (8 χιλ. κατοίκων, εκτάσεως 162 τ.χλμ.).⁵⁵ Απεικονίζονται στον Χάρτη 1 με δύο πορτοκαλί αποχρώσεις.

(β) Στις υπόλοιπες περιπτώσεις τα ποσοστά εισροών ή εκροών του εργατικού δυναμικού είναι υποδεέστερα, οπότε συνάγουμε το συμπέρασμα ότι οι εν λόγω περιοχές αποτελούν μάλλον αυτόνομες αγορές εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, διακρίνουμε:

- 190 δήμους μεγέθους 5-20 χιλ. κατοίκων. Από κοινού καταλαμβάνουν το 30,3% της συνολικής εκτάσεως και κατοικούνται από το 14,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Απεικονίζονται στον Χάρτη 1 με το μεσαία αποχρώσεως πράσινο.
- 417 δήμους/κοινότητες με μικρότερο πληθυσμό. Από κοινού καταλαμβάνουν το 38,3% της συνολικής εκτάσεως και κατοικούνται από το 9,0% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Απεικονίζονται στον Χάρτη 1 με ανοιχτό πράσινο. Πολλοί εξ αυτών εντοπίζονται στη νησιωτική χώρα και κατά μήκος της Πίνδου και των προεκτάσεων της στην Πελοπόννησο.

Τα ποσοστά των δήμων/κοινοτήτων τύπου (α) και (β) ως προς τον πληθυσμό και αριθμό των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως είναι μάλλον υψηλά στις διοικητικές περιφέρειες Πελοποννήσου, Στερεάς Ελλάδος-Ευβοίας, Νοτίου και Βορείου Αιγαίου (βλ. Πίνακα 1). Διαφαίνεται ότι το στοιχείο της σχετικής απομονώσεως των αγορών εργασίας συνδέεται με το γεωγραφικό ανάγλυφο της χώρας και είναι ιδιαιτέρως έντονο στις μεσαίου και μικρού μεγέθους νήσους καθώς και τις περιοχές που κατακερματίζονται από ορεινούς όγκους, μεγάλους κόλπους και μακρόστενες χερσονήσους (εν ολίγοις, του περιβάλλοντος που συνετέλεσε στη διαμόρφωση των πολυαριθμών πόλεων-κρατών της αρχαιότητας).⁵⁶ Είναι προφανές

Ηγουμενίτσης, Παραποτάμου (ήτοι το 11,1% της εκτάσεως και 38,1% του πληθυσμού του νομού Θεσπρωτίας).

⁵² Περιλαμβάνει τους δήμους Αμφίσσης, *Ιτέας* (ήτοι το 16,1% της εκτάσεως και 39,1% του πληθυσμού του νομού Φωκίδος).

⁵³ Περιλαμβάνει τους δήμους Λευκάδος, *Καρνάς*, Σφακιωτών (ήτοι το 34,0 της εκτάσεως και 64,0 % του πληθυσμού του νομού Λευκάδος).

⁵⁴ Περιλαμβάνει το δήμο Διστόμου και τις κοινότητες Αντικύρας, Κυριακίου (ήτοι το 9,6 της εκτάσεως και 7,0 % του πληθυσμού του νομού Βοιωτίας).

⁵⁵ Περιλαμβάνει τους δήμους Τήνου, *Εξωμβούργου* (ήτοι το 6,7 της εκτάσεως και 6,9 % του πληθυσμού του νομού Κυκλάδων).

⁵⁶ Η έγχρωμη απεικόνιση πολλών εκ των αγορών εργασίας θυμίζει τη θεωρία του J.H. von Thünen

ότι το στοιχείο της σχετικής απομονώσεως/κατακερματισμού ενδέχεται να αυξάνει το κόστος συνεργασίας μεταξύ των παραγωγικών συντελεστών των επιμέρους περιοχών, να δυσχεραίνει την προσέλκυση ιδιωτικού κεφαλαίου και την επίτευξη οικονομικών κλίμακος και να παρεμποδίζει την επίτευξη πολλαπλασιαστικών φαινομένων στην άσκηση περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής. Οι διαπιστώσεις αυτές καθιστούν προφανή την ανάγκη επεκτάσεως και βελτιώσεως του συγκοινωνιακού δικτύου προκειμένου να επιτευχθεί η οικονομική ενοποίηση της χώρας.

Βεβαίως, στον βαθμό που οι προαναφερθέντες δήμοι και κοινότητες δεν αποτελούν ενοποιημένες αγορές εργασίας (και απλώς αποτελούν συναθροίσεις οικισμών) είναι πιθανόν να υποεκτιμάται ο βαθμός κατακερματισμού, ιδιαιτέρως της υπαίθρου.⁵⁷ Ως εκ τούτου, η επόμενη απογραφή είναι σκόπιμο να σχεδιαστεί με τρόπο που θα καταγράψει την κατάσταση σε επίπεδο χαμηλότερο των σημερινών δήμων και κοινοτήτων, ώστε οι αναλυτές να είναι σε θέση να παράσχουν μια πληρέστερη εικόνα της λειτουργικής συγκρότησης της χώρας και οι ασκούντες πολιτική να στοχεύουν καλύτερα τις αναπτυξιακές παρεμβάσεις τους.

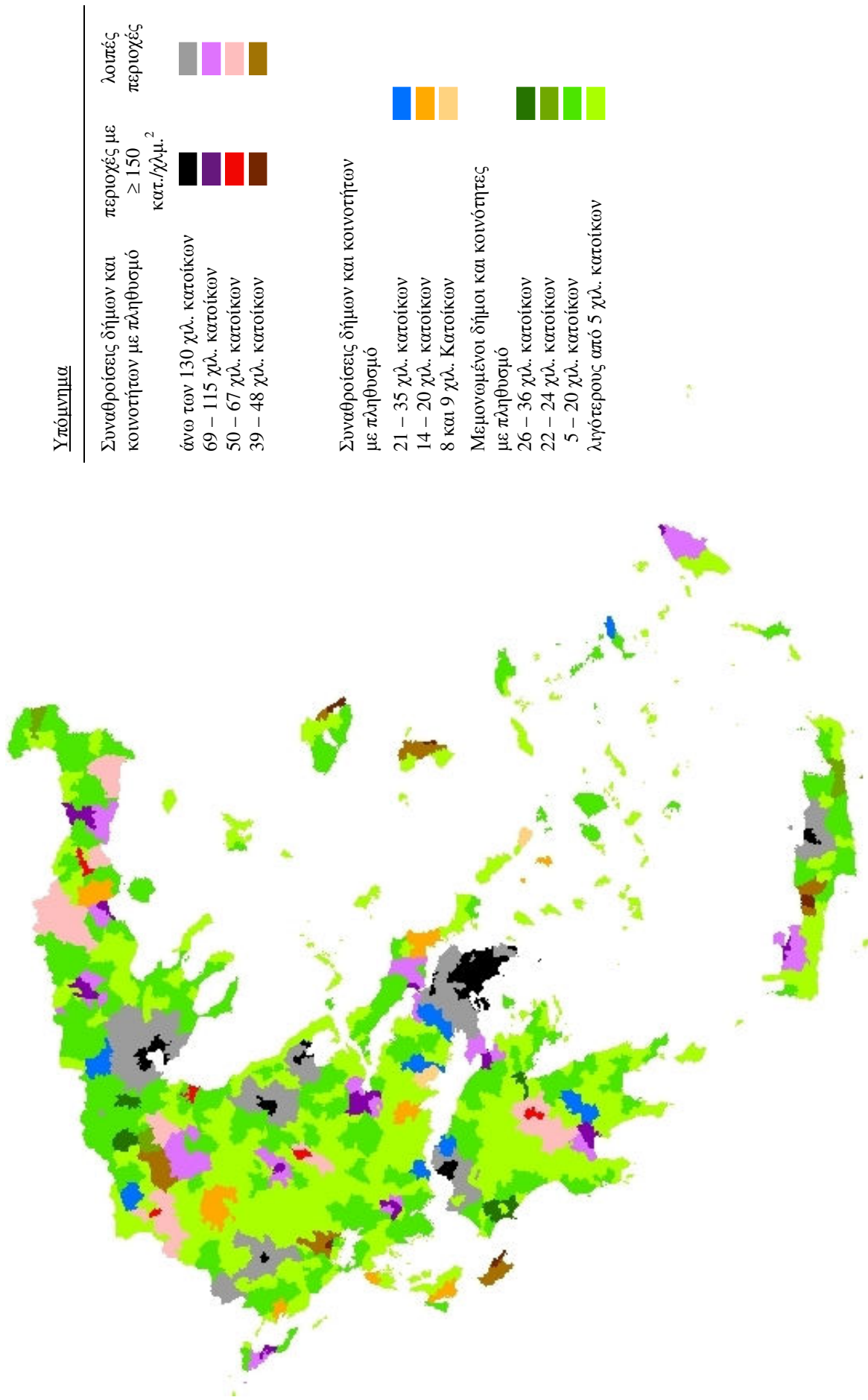
Με το ίδιο σκεπτικό θα ήταν ευχής έργο αν οι δήμοι, κοινότητες και νομοί της επικείμενης διοικητικής μεταρρυθμίσεως καταρτίζονταν έτσι ώστε να λαμβάνουν υπ' όψιν τις οικονομικές ροές και δραστηριότητες (πέραν της επιτεύξεως πληθυσμιακού μεγέθους και της δημιουργίας οικονομικών κλίμακος για τη λειτουργία του μηχανισμού της κάθε αυτοδιοικήσεως), ώστε οι νέοι σχηματισμοί να προσομοιάζουν στις οικονομικές περιοχές (να μην είναι απλώς εδαφο-μορφολογικά παρεμφερείς) και να διευκολύνεται η άσκηση της χωρικά-στοχευμένης οικονομικής-αναπτυξιακής και κοινωνικής πολιτικής μέσω του διοικητικού μηχανισμού του δήμου ή νομού.

Οι ροές μεταξύ των αστικών κέντρων της χώρας (με εξαίρεση την περίπτωση της πρωτεύουσας και του επινείου της), καθώς και οι δια-μεθοριακές ροές είναι αμελητέες. Το τελευταίο δεν εκπλήσσει δεδομένου ότι κατά την χρονική περίοδο

(περί ομοκέντρων κύκλων οικονομικής δραστηριότητας γύρω από μια πόλη, με την οικονομική επαφή να φθίνει αναλόγως της αποστάσεως), προσαρμοσμένης όμως στο ανάγλυφο της Ελλάδος καθώς το περίγραμμα των λόφων και ορέων (όπου το μεταφορικό κόστος είναι αυξημένο) περιορίζει/υπαγορεύει ένα διαφορετικό σχήμα οικονομικής ζώνης σε κάθε περίπτωση. Η εύστοχη αυτή παρατήρηση ανήκει στον καθ. Helmut Maier τον οποίο και ευχαριστώ.

⁵⁷ Η απουσία του κριτηρίου της οικονομικής ολοκληρώσεως από τον νόμο 2539/1997, ευρύτερα γνωστού και ως *Πρόγραμμα «Ιωάννης Καποδίστριας»*, βάσει του οποίου άνω των 5,5 χιλιάδων κοινοτήτων (συμπεριλαμβανομένων ενδεχομένως ενός σεβαστού αριθμού ασχέτων αγορών εργασίας) συνενώθησαν σε κάπου 770 δήμους και κοινότητες, δεν αφήνει πολλές αμφιβολίες. Ακόμα και οι περιοχές εκείνες που εν συνεχεία εκρίθησαν ότι αστόχως συγχωνεύθησαν (νόμος 3448/2006), στα στατιστικά στοιχεία φέρονται ως ολοκληρωμένες, ενιαίες αγορές εργασίας.

Χάρτης 1: Οι οικονομικές ζώνες και οι μάλλον απομονωμένες περιοχές βάσει των ροών εργαζομένων κατοίκων (κατώφλι $\geq 15\%$) κατά το 2001

συλλογής των στοιχείων τα σύνορα της Ελλάδος ήσαν και σύνορα της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (με όλους τους περιορισμούς που αυτό συνεπάγεται).

4. Συμπεράσματα

Η καταγραφή των καθημερινών μετακινήσεων των εργαζομένων επιτρέπει τον προσδιορισμό των τοπικών αγορών εργασίας της Ελλάδος κατά τρόπο που δεν ήτο εφικτός παλαιότερα. Αναλύοντας τις ροές του εργατικού μεταξύ των 1034 δήμων/κοινοτήτων στο κατώφλι του 15% διαπιστώνουμε ότι η χώρα απαρτίζεται από 667 διακριτές οικονομικές ζώνες. Οι μεγαλύτερες εντοπίζονται γύρω από την Αθήνα (3,887 εκατ. κατοίκων), Θεσσαλονίκη (1,090 εκατ. κατοίκων), Πάτρα (245 χιλ. κατοίκων) και Ηράκλειο (233 χιλ. κατοίκων), οι οποίες συγκεντρώνουν από κοινού τον μισό περίπου πληθυσμό της χώρας (49,9%). Άλλες τριάντα-οκτώ συστάδες δήμων/κοινοτήτων καθώς και οκτώ δήμοι (με πληθυσμό 20-184 χιλ. κατοίκων εκάστη/έκαστος) συγκεντρώνουν από κοινού το ένα τέταρτο του πληθυσμού (25,0%). Ο υπόλοιπος πληθυσμός κατοικεί και εργάζεται σε δέκα μικρότερες συστάδες δήμων/κοινοτήτων και 607 (σχετικά αποκομμένους) μεμονωμένους δήμους ή κοινότητες.

Η απεικόνιση αυτών των ζωνών στο Χάρτη 1 εμφανίζει ομοιότητες με το γεωγραφικό ανάγλυφο της χώρας αλλά διαφοροποιείται αισθητά από το διπολικό σχήμα των πυκνοκατοικημένων/αραιοκατοικημένων περιοχών, και τη συμβατική εικόνα των 13 περιφερειών και 54 νομών βάσει της οποίας εν πολλοίς διαμορφώνονται οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις της πολιτείας. Ως εκ τούτου θεωρείται σκόπιμο όπως (α) το χωρικό πεδίο στο οποίο συλλέγονται/παρέχονται τα στατιστικά στοιχεία να επαναπροσδιοριστεί και (β) η χωρική διάσταση των πολιτικών που αποσκοπούν στην αύξηση της απασχολήσεως, μείωση της ανεργίας και τόνωση της κοινωνικής συνοχής, να προσδιορίζεται με μεγαλύτερη ακρίβεια από ό,τι σήμερα (σε επίπεδο οικονομικής ζώνης αντί νομού ή διοικητικής περιφέρειας). Είναι προφανές ότι, εφόσον, για ένα πολύ μεγάλο τμήμα της χώρας, οι αγορές εργασίας εν πολλοίς δεν συγκοινωνούν, οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις και οι όποιες εξελίξεις στην προσφορά ή ζήτηση εργασίας ή τη μείωση της ανεργίας ή τη βελτίωση των μισθών δεν διαχέονται σε άλλα μέρη του νομού ή της περιφέρειας.

Ελπίζεται ότι ο προσδιορισμός των ορίων και η διαπίστωση του κατακερματισμού

των οικονομικών ζωνών της χώρας θα χρησιμεύσει στους ασκούντες τον αναπτυξιακό σχεδιασμό της χώρας και τους επιφορτισμένους με τον χωροταξικό σχεδιασμό και την αυτο-διοικητική μεταρρύθμιση.

Πίναξ 1

Η περιφερειακή διασπορά των αγορών εργασίας και απομονωμένων δήμων/κοινοτήτων με πληθυσμό κατώτερο των 20 χιλ. κατοίκων (κατώφλι ολοκλήρωσης 15%)

Περιφέρεια	Ποσοστό επί του συνολικού		Περιφέρεια	Ποσοστό επί του συνολικού	
	αριθμού δήμων και κοινοτήτων	πληθυσμού		αριθμού δήμων και κοινοτήτων	πληθυσμού
Αττική	7,3	0,9	Ήπειρος	69,7	46,9
Κρήτη	51,5	29,4	Δυτική Μακεδονία	71,6	39,4
Κεντρική Μακεδονία	55,6	25,2	Νήσοι Βορείου Αιγαίου	77,8	57,5
Δυτική Μακεδονία	60,7	34,4	Πελοπόννησος	79,4	56,4
Ιόνιοι Νήσοι	66,7	46,2	Στερεά Ελλάδα-Εύβοια	81,1	54,7
Θεσσαλία	67,3	36,0	Νήσοι Νοτίου Αιγαίου	82,8	55,3
Αν. Μακεδονία-Θράκη	69,1	41,4			

Πηγή: Απογραφή πληθυσμού του 2001.

Αναφορές στην Ελληνική

- Ευστρατόγλου Α. (2006). *Αγορές Εργασίας στην Ελλάδα*. Σειρά Μελετών (25). Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
- Προδρομίδης Π.Ι. (2008). «Οικονομική πολιτική στην περιφερειακά ανομοιογενή χώρα μας». *Τάσεις*, 25: 226-232.

Αναφορές στην Αγγλική

- Ball R.M. (1980). "The Use and Definition of Travel-to-Work Areas in Great Britain: Some Problems." *Regional Studies*, 14: 125-39.
- Casado-Díaz J.M. (2000). "Local Labour Market Areas in Spain: A Case Study." *Regional Studies*, 34: 843-56.
- Casado-Díaz J.M., and Coombes M. (2005). "The Delineation of 21st Century Local Labour Market Areas (LLMAs)." *Proceedings of the 8th Network of European Communications and Transport Activity Research Conference*. Las Palmas G.C.
- Coombes M., Raybould S., and Wymer C. (2005). *Travel to Work Areas and the 2001 Census: initial research*. London: Office for National Statistics.
- Coombes M.G., Green A.E., and Openshaw S. (1986). "An Efficient Algorithm to Generate Official Statistical Reporting Areas: The Case of the 1984 Travel-to-Work Areas Revision in Britain." *Journal of the Operational Research Society*, 37: 943-53.
- Coombes M.G., and Openshaw S. (1982). "The Use and Definition of Travel-to-Work Areas in Great Britain: Some Comments." *Regional Studies*, 16: 141-49.
- Istituto Nazionale di Statistica (1997). *I sistemi locali del lavoro 1991*. Επιστημονική επιμέλεια του F.Sforzi. Rome: ISTAT.
- Kristensen K. (1998). *Functional Economic areas of Denmark: Applying Input-Output Techniques to Commuting*. Nexø: Center for Regional and Tourism Research / Research Centre of Bornholm.
- OECD (2007). *Defining and Measuring Metropolitan regions – Follow up of the International Workshop 2006*. Επιστημονική επιμέλεια του J.E.Garcilazo. Paris: OECD Working Party on Territorial Indicators. [GOV/TDPC/TI(2007)2]
- Office for National Statistics and Coombes M.G. (1998). *1991-based Travel to Work Areas*. London: Office for National Statistics.
- Papps K.L, and Newell J.O. (2002). *Identifying Functional Labour Market Areas in New Zealand: A Reconnaissance Study Using Travel-to-Work Data*. Discussion Paper 443. Bonn: Institute for the Study of Labor.
- Poper S. (2005). "The Interaction Value: Its Scope and Limits as an Instrument for Delimiting Urban Systems." *Regional Studies*, 39: 257-373.
- Royuela V., and Vargas M. (2007). *Defining housing market areas using commuting and migration algorithms. Catalonia (Spain) as an applied case study*. Barcelona University IREA Working Paper Series 200707.
- Schmitt B. and Henry M.S. (2000). "Size and growth of urban centers in French labor market areas: consequences for rural population and employment." *Regional Science and Urban Economics*, 30: 1-21.
- Smart M.W. (1974). "Labor market areas: Uses and definition." *Progress in Planning*, 2: 239-351.
- van der Laan L. (1991). *Spatial Labour Markets in The Netherlands*. Delft: Eburon.
- van der Laan L., and Schalke R. (2001). "Reality versus Policy: The Delineation and Tasting of Local Labour Market and Spatial Policy Areas." *European Planning Studies*, 9: 201-221.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ

- 98 Y. Panagopoulos and P. Vlamis, Bank Lending, Real Estate Bubbles and Basel II", 2008.
- 97 Y. Panagopoulos, Basel II and the Money Supply Process: Some Empirical Evidence from the Greek Banking System (1995-2006), (2007).
- 96 N. Benos, St. Karagiannis, Growth Empirics: Evidence from Greek Regions, (2007).
- 95 N. Benos, St. Karagiannis, Convergence and Economic Performance in Greece: New Evidence at Regional and Prefecture Level, (2007).
- 94 Th. Tsekeris, Consumer Demand Analysis of Complementarities and Substitutions in the Greek Passenger Transport Market, (2007).
- 93 Y. Panagopoulos, I. Reziti, Ar. Spiliotis, Monetary and Banking Policy Transmission through Interest Rates: An Empirical Application to the USA, Canada, U.K. and European Union, (2007).
- 92 W. Kafouros and N. Vagionis, Greek Foreign Trade with Five Balkan States During the Transition Period 1993-2000: Opportunities Exploited and Missed, (2007).
- 91 St. Karagiannis, The Knowledge-Based Economy, Convergence and Economic Growth: Evidence from the European Union , (2007).
- 90 Y. Panagopoulos, Some Further Evidence upon Testing Hysteresis in the Greek Phillips-type Aggregate Wage Equation, (2007).
- 89 N. Benos, Education Policy, Growth and Welfare, (2007).
- 88 Ε. Π. Μπαλτζάκης, Ιδιωτικοποιήσεις και Απορρυθμίσεις, (2006).
- 87 Y. Panagopoulos, I. Reziti, The price transmission mechanism in the Greek food market: An empirical approach, (2006). Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «Asymmetric Price Transmission in the Greek Agri-Food Sector: Some tests» εις το *Agribusiness*, vol. 24 (1), 2008, 6-30.
- 86 P. I. Prodromίδis, Functional Economies or Administrative Units in Greece: What Difference does it make for Policy? (2006). Δημοσιεύθηκε εις το *Review of Urban & Regional Development Studies*, vol. 18.2, 2006, 144-164.
- 85 P. I. Prodromίδis, Another View on an Old Inflation: Environment and Policies in the Roman Empire up to Diocletian's Price Edict, (2006).
- 84 Ε. Αθανασίου, Προοπτικές του δανεισμού των νοικοκυριών στην Ελλάδα και η σημασία τους για την ανάπτυξη, (2006).

- 83 G. C. Kostelenos, *La Banque nationale de Grèce et ses statistiques monétaires (1841-1940)*, (2006). Δημοσιεύθηκε εις το *Mesurer la monnaie. Banques centrales et construction de l'autorité monétaire (XIXe-XXe siècle)*, Paris: Edition Albin Michel, 2005, 69-86.
- 82 Ε. Π. Μπαλτζάκης, *Η ανάγκη βιομηχανικής πολιτικής και η σύγχρονη εκδοχή της*, (2006).
- 81 St. Karagiannis, *A study of the diachronic evolution of the EU's structural indicators using factorial analysis*, (2006).
- 80 I. Resiti, *An investigation into the relationship between producer, wholesale and retail prices of Greek agricultural products*, (2005).
- 79 Y. Panagopoulos, A. Spiliotis, "An empirical approach to the Greek money supply". Athens, 2005.
- 78 Y. Panagopoulos, A. Spiliotis, *Testing alternative money theories: A G7 application*, (2005).
- 77 I. A. Venetis, E. Emmanuilidi, *The fatness in equity returns. The case of Athens stock exchange*, (2005).
- 76 A. Venetis, I. Paya, D. A. Peel, *Do real exchange rates "Mean revert" to productivity? A nonlinear approach*, (2005). Δημοσιεύτηκε εις το *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, vol. 65.4, 2003, 421-437.
- 75 Κ. Ν. Κανελλόπουλος, *Φοροδιαφυγή στις ανώνυμες εταιρείες: εκτιμήσεις από τις εισαχθείσες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών*, (2002).
- 74 N. Glytsos, *Dynamic effects of migrant remittances on growth: an econometric model with an application to Mediterranean countries*, (2002). Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «The contribution of remittances to growth: a dynamic approach and empirical analysis» εις το: *Journal of Economic Studies*, December 2005.
- 73 N. Glytsos, *A model of remittance determination applied to middle east and north Africa countries*, (2002).
- 72 Th. Simos, *Forecasting quarterly GDP using a system of stochastic differential equations*, (2002).
- 71 C.N. Kanellopoulos, K.G. Mavromaras, *Male-female labour market participation and wage differentials in Greece*, (2000). Δημοσιεύθηκε εις το *Labour*, vol. 16, no. 4, 2002, 771-801.
- 70 St. Balfoussias, R.De Santis, *The economic impact of the cap reform on the Greek economy: quantifying the effects of inflexible agricultural structures*, (1999).
- 69 M. Karamessini, O. Kaminioti, *Labour market segmentation in Greece: historical*

- perspective and recent trends, (1999).
- 68 S. Djajic, S. Lahiri and P. Raimondos-Moller, Logic of aid in an intertemporal setting, (1997).
- 67 St. Makrydakis, Sources of macroeconomic fluctuations in the newly industrialized economies: a common trends approach, (1997). Δημοσιεύθηκε εις το *Asian Economic Journal*, vol. 11, no. 4, 1997, 361-383.
- 66 G. Petrakos and N. Christodoulakis, Economic development in the Balkan countries and the role of Greece: from bilateral relations to the challenge of integration, (1997).
- 65 C. Kanellopoulos, Pay structure in Greece 1974-1994, (1997).
- 64 M. Chletsos, Chr. Kollias and G. Manolas, Structural economic changes and their impact on the relationship between wages, productivity and labour demand in Greece, (1997).
- 63 M. Chletsos, Changes in social policy-social insurance, restructuring the labour market and the role of the state in Greece in the period of European integration, (1997).
- 62 M. Chletsos, Government spending and growth in Greece 1958-1993: some preliminary empirical results, (1997).
- 61 M. Karamessini, Labour flexibility and segmentation of the Greek labour market in the eighties: sectoral analysis and typology, (1997).
- 60 Chr. Kollias and St. Makrydakis, Is there a Greek-Turkish arms race? Evidence from cointegration and causality tests, (1997). Δημοσιεύθηκε εις το *Defence and Peace Economics*, vol. 8, 1997, 355-379.
- 59 St. Makrydakis, Testing the intertemporal approach to current account determination: evidence from Greece, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *Empirical Economics*, vol. 24, no. 2, 1999, 183-209.
- 58 Chr. Kollias and St. Makrydakis, The causal relationship between tax revenues and government spending in Greece: 1950-1990, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *The Cyprus Journal of Economics*, vol. 8, no. 2, 1995, 120-135.
- 57 Chr. Kollias and A. Refenes, Modeling the effects of defence spending reductions on investment using neural networks in the case of Greece, (1996).
- 56 Θ. Κατσανέβας, Η εξέλιξη της απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα (Από τη δεκαετία του 1970 έως σήμερα), (1996).
- 55 Δ. Ντόγκας, Σκέψεις για την αναγκαία σταθεροποιητική και αναπτυξιακή πολιτική και το ρόλο της τράπεζας της Ελλάδος ενόψει της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ONE),

- (1996).
- 54 N. Glytsos, Demographic changes, retirement, job creation and labour shortages in Greece: an occupational and regional outlook, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *Journal of Economic Studies*, vol. 26, no. 2-3, 1999, 130-158.
- 53 N. Glytsos, Remitting behavior of "temporary" and "permanent" migrants: the case of Greeks in Germany and Australia, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *Labour*, vol. II, no. 3, 1997, 409-435.
- 52 V. Stavrinos and V. Droucopoulos, Output expectations, productivity trends and employment: the case of Greek manufacturing, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *European Research Studies*, vol. 1, no. 2, 1998, 93-122.
- 51 A. Balfoussias and V. Stavrinos, The Greek military sector and macroeconomic effects of military spending in Greece, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *In the Peace Dividend*, επιστημονική επιμέλεια των N.P. Gleditsch, O. Bjerkholt, A. Cappelen, R.P. Smith και J.P. Dunne. Amsterdam: North-Holland, 1996, 191-214.
- 50 J. Henley, Restructuring large scale state enterprises in the republics of Azerbaijan, Kazakhstan, the Kyrgyz republic and Uzbekistan: the challenge for technical assistance, (1995).
- 49 C. Kanellopoulos and G. Psacharopoulos, Private education expenditure in a "free education" country: the case of Greece, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *International Journal of Educational Development*, vol. 17, no. 1, 1997, 73-81.
- 48 G. Kouretas and L. Zarangas, A cointegration analysis of the official and parallel foreign exchange markets for dollars in Greece, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *International Journal of Finance and Economics*, vol. 3, 1998, 261-276.
- 47 St. Makrydakis, E. Tzavalis and A. Balfoussias, Policy regime changes and the long-run sustainability of fiscal policy: an application to Greece, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *Economic Modelling*, vol. 16 no. 1, 1999, 71-86.
- 46 N. Christodoulakis and S. Kalyvitis, Likely effects of CSF 1994-1999 on the Greek economy: an ex Ante assessment using an annual four-sector macroeconometric model, (1995).
- 45 St. Thomadakis and V. Droucopoulos, Dynamic effects in Greek manufacturing: the changing shares of SMEs, 1983-1990, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *Review of Industrial Organization*, vol. 11, no. 1, 1996, 69-78.

- 44 Π. Μουρδουκούτας, Οι Ιαπωνικές επενδύσεις στην Ελλάδα, (1995).
- 43 V. Rapanos, Economies of scale and the incidence of the minimum wage in the less developed countries, (1995). Δημοσιεύθηκε με τον τίτλο «Minimum Wage and Income Distribution in the Harris-Todaro model» εις το *Journal of Economic Development*, 2005.
- 42 V. Rapanos, Trade unions and the incidence of the corporation income tax, (1995).
- 41 St. Balfoussias, Cost and productivity in electricity generation in Greece, (1995).
- 40 V. Rapanos, The effects of environmental taxes on income distribution, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *European Journal of Political Economy*, 1995.
- 39 V. Rapanos, Technical change in a model with fair wages and unemployment, (1995). Δημοσιεύθηκε εις: *International Economic Journal*, vol. 10, no. 4, 1996.
- 38 M. Panopoulou, Greek merchant navy, technological change and domestic shipbuilding industry from 1850 to 1914, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *The Journal of Transport History*, vol. 16, no. 2, 159-178.
- 37 Κ. Βεργόπουλος, Το δημόσιο χρέος και οι επιπτώσεις του, (1994).
- 36 C. Kanellopoulos, Public-private wage differentials in Greece, (1994). Δημοσιεύθηκε εις το *Applied Economics*, vol. 29, 1997, 1023-1032.
- 35 Z. Georganta, K. Kotsis, Emm. Kounaris, Measurement of total factor productivity in the manufacturing sector of Greece, 1980-1991, (1994).
- 34 E. Petrakis and A. Xepapadeas, Environmental consciousness and moral hazard in international agreements to protect the environment, (1994). Δημοσιεύθηκε εις το *Journal Public Economics*, vol. 60, 1996, 95-110.
- 33 C. Carabatsou-Pachaki, The quality strategy: a viable alternative for small Mediterranean agricultures, (1994).
- 32 Z. Georganta, Measurement errors and the indirect effects of R & D on productivity growth: the U.S. manufacturing sector, (1993).
- 31 Π. Παρασκευαΐδης, Η οικονομική λειτουργία των αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, (1993).
- 30 Z. Georganta, Technical (in) efficiency in the U.S. manufacturing sector, 1977-1982, (1993).
- 29 H. Dellas, Stabilization policy and long term growth: are they related?, (1993).
- 28 Z. Georganta, Accession in the EC and its effect on total factor productivity growth of Greek agriculture, (1993).

- 27 H. Dellas, Recessions and ability discrimination, (1993).
- 26 Z. Georganta, The effect of a free market price mechanism on total factor productivity: the case of the agricultural crop industry in Greece, (1993). Δημοσιεύθηκε εις το *International Journal of Production Economics*, vol. 52, 1997, 55-71.
- 25 Α. Γκανά, Φ. Ζερβού και Α. Κώτση, Η περιφερειακή διάσταση της ανεπάρκειας του επιπέδου διαβίωσης στη χώρα μας, (1993).
- 24 Π. Παρασκευαΐδης, Εισοδηματικές ανισότητες και περιφερειακή κατανομή του εργατικού δυναμικού ηλικίας 20-29 χρονών, (1993).
- 23 C. Eberwein and Tr. Kollintzas, A dynamic model of bargaining in a unionized firm with irreversible investment, (1993). Δημοσιεύθηκε εις το *Annales d' Economie et de Statistique*, vol. 37/38, 1995, 91-115.
- 22 Π. Παρασκευαΐδης, Αξιολόγηση σχεδίων περιφερειακής ανάπτυξης Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Κρήτης στον αγροτικό τομέα, (1993).
- 21 Π. Παρασκευαΐδης, Περιφερειακή τυπολογία αγροτικών εκμεταλλεύσεων, (1993).
- 20 St. Balfoussias, Demand for electric energy in the presence of a two-block declining price schedule, (1993).
- 19 St. Balfoussias, Ordering equilibria by output or technology in a non-linear pricing context, (1993).
- 18 C. Carabatsou-Pachaki, Rural problems and policy in Greece, (1993).
- 17 Κλ. Ευστρατόγλου, Export trading companies: διεθνής εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδος, (1992).
- 16 Π. Παρασκευαΐδης, Αποτελεσματική προστασία-κόστος εγχώριων πόρων και άνιση κεφαλαιακή δομή της βοοτροφίας, (1992).
- 15 Κ. Καραμπάτσου-Παχάκη, Η αναμόρφωση της κοινής γεωργικής πολιτικής και οι προοπτικές για την Ελλάδα, (1992).
- 14 Κ. Καραμπάτσου-Παχάκη, Αρχές διαμόρφωσης-κριτήρια αξιολόγησης περιφερειακών προγραμμάτων, (1992).
- 13 G. Agapitos and P. Koutsouvelis, The VAT Harmonization within EEC: Single Market and its Impacts on Greece's Private Consumption and Vat Revenue, (1992).
- 12 C. Kanellopoulos, Incomes and poverty of the Greek elderly, (1992).
- 11 Δ. Μαρούλης, Οικονομική ανάλυση της μακροοικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα στην περίοδο 1960-1990, (1992).

- 10 V. Rapanos, Joint production and taxation, (1992). Δημοσιεύθηκε εις το *Public Finance/Finances Publiques*, vol. 3, 1993.
- 9 V. Rapanos, Technological progress, income distribution, and unemployment in the less developed countries, (1992). Δημοσιεύθηκε εις το *Greek Economic Review*, 1992.
- 8 N. Χριστοδουλάκης, Ορισμένες μακροοικονομικές συνέπειες της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, (1992).
- 7 L. Athanassiou, Distribution output prices and expenditure, (1992).
- 6 J. Geanakoplos και H. Polemarchakis, Observability and constrained optima, (1992).
- 5 N. Antonakis and D. Karavidas, Defense expenditure and growth in LDCs: the case of Greece, 1950-1985, (1990).
- 4 K. Κανελλόπουλος, Παραοικονομία στην Ελλάδα: τί δείχνουν επίσημα στοιχεία, (ελληνικά, 1990 - αγγλικά, 1992). Δημοσιεύθηκε εις το *Greek Economic Review*, vol. 14, no.2, 1992, 215-236.
- 3 J. Dutta and H. Polemarchakis, Credit constraints and investment finance: evidence from Greece, (1990). Δημοσιεύθηκε εις το *Fiscal Policy, Economic Adjustment and Financial Markets, International Monetary Fund*, επιστημονική επιμέλεια του M. Monti, 1989.
- 2 L. Athanassiou, Adjustments to the Gini coefficient for measuring economic inequality, (1990).
- 1 Γ. Αλογοσκούφης, Ανταγωνιστικότητα, προσαρμογή μισθών και μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα, (1990). Δημοσιεύθηκε εις το *Applied Economics*, vol. 29, 1997, 1023-1032.